

ΑΡΧΕΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΚΑΙ

ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

«Τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστὶν τε καὶ εἶναι»
ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ

Heinrich Rickert τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg.
— Karl Jöel τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Basel.— Ernst Hoff-
man τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg.— Erich Frank,
τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Marburg.— Guido Calogero τακτ.
καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ρώμης — Ραφ. Δήμου καθ. τοῦ Πανε-
πιστημίου Harvard τῶν Ἡν. Πολ. τῆς Ἀμ. — Κ. Τριανταφυλλόπου-
λος τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν.— August Faust
ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg.— Μιχ. Τσαμαδός σύμβου-
λος ἐπικρατείας. — Χ. Τζωρτζόπουλος ὑφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου
τῶν Ἀθηνῶν.— Franz Boehm διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας.— Παν. Κα-
νελλόπουλος ὑφηγ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.— Κωνσταντῖνος Τσάτσος
ὑφηγ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.— Ἰωάν. Θεοδωρακόπουλος ὑφηγ.
Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης.

ΔΙΕΥΘΥΝΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΓΥΠΟΙΣ: Κ. Σ. ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗ

ΨΑΡΡΩΝ 41

1932

ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Alfredo Poggi: Morale e diritto nella dottrina kantiana

(ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Riv. Intern. d. Fil. d. Diritto XII σελ. 385-394).

Ὁ Α. Poggi ἐνεφανίσθη ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐπιστημονικοῦ του σταδίου ὡς ἐρευνητῆς τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας τοῦ Kant. Ἡδὴ ἀπὸ τοῦ 1904 εἶχε δημοσιεύσει ἐν Παλέρμῳ διατριβὴν Kant e il socialismo ἣτις ἠρεῦνα τὴν σχέσιν τῆς ἠθικῆς τοῦ Kant καὶ τῆς ἠθικῆς ἣτις, παρὰ τὴν κράτουσαν γνώμην μεταξὺ τῶν ἐρμηνευτῶν τοῦ μαρξισμοῦ, δύναται νὰ συναχθῇ ἐκ τῶν ἔργων τοῦ ἰδίου τοῦ Marx. Κατέληγε δὲ ἡ διατριβὴ αὕτη εἰς τὴν δυνατότητα τῆς συνδέσεως τῶν δύο τούτων ἠθικῶν. Εὐρυτέρα ἀνάλυσις τῆς ἐργασίας ταύτης εὑρηται ἐν τῷ γνωστῷ ἔργῳ τοῦ Vorländer Kant u. Marx, 1926, σελ. 225 κ. ἐ. ἴδε καὶ σελ. 271 κ. ἐ.

Ἐπ' ἐσχάτων ὁ Poggi ἐπανῆλθε ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς καντιανῆς ἠθικῆς διὰ νὰ τονίσῃ οὐσιώδη τινὰ σημεῖα πολλάκις παρερμηνευθέντα καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἡ δοθεῖσα παρ' αὐτοῦ λύσις, εἶναι σύμφωνος καὶ πρὸς τὴν γνώμην τοῦ γράφοντος. Κυρίως θίγει τὸ ἠθικὸν πρόβλημα ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς σχέσεως τῆς ἠθικῆς πρὸς τὸ δίκαιον. Τονίζει τὴν ὑπερβατικὴν φύσιν τῆς ἰδέας τῆς ἐλευθερίας, ὑφ' ἣν συνδέονται δίκαιον καὶ ἠθικὴ καὶ ἐπίσης τὴν δεοντολογικὴν φύσιν τῆς ἰδέας ταύτης. Πρόκειται περὶ σκέψεων αἵτινες ἄνευ δυσκολίας προκύπτουν ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Kant καὶ ἰδίᾳ ἐκ τῶν πολλῶν χωρίων ἅτινα ὁ Poggi ἀναφέρει, ἀλλ' αἱ ὁποῖα φαίνεται ὅτι ἔχουν ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπως καὶ παρ' ἡμῖν, τοὺς παρερμηνευτάς των.

Περαιτέρω διαγράφει ὁ συγγραφεὺς τὴν ἐννοιαν τοῦ ἐξαναγκασμοῦ παρὰ Kant, ἣτις καὶ ἐν τῇ συνδέσει τῆς πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας προσλαμβάνει τὴν ἐννοιαν τοῦ «αὐτεξαναγκασμοῦ», τοῦ θεληματικῶς ἐπιβαλλομένου ἐξαναγκασμοῦ. Θεωρῶ ὅτι μόνον ἐκ τῆς βάσεως ταύτης δύναται νὰ δικαιολογηθῇ ὁ ἐξαναγκαστικὸς χαρακτήρ τῶν κανόνων δικαίου. Τέλος ὁ Poggi ἐφελκύει τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπὶ ἄλλης ὀψεως τῆς σχέσεως ἠθικῆς καὶ δικαίου. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Solarì (Scienza e metafisica del diritto in Kant ἐν Atti della R. Acad. d. Scienze di Torino Vol. LXI 1926 σελ. 623) ὑποστηρίζει τὸν ἠθικὸν χαρακτήρα τῆς δικανικῆς πράξεως. Δὲν μένει ἔξω τῆς ἠθικῆς ὁ κατὰ δίκαιον πράττων, ἀλλὰ αὐτὸ τοῦτο τὸ κατὰ δίκαιον πράττειν εἶναι

ἤδη ἠθικὴ πράξις. Μόνον ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης ὀρμώμενοι δυνάμεθα νὰ λύσωμεν τὸ συνήθως παρουσιαζόμενον πρόβλημα τῆς ἀντιθέσεως τοῦ θετικοῦ δικαίου πρὸς τὴν ἠθικὴν. Μόνον ἐξ αὐτῆς ἐξηγεῖται καὶ ὁ αὐτεξαναγκασμὸς τοῦ δικαίου.

Alfredo Poggi: Fonte spirituale della crisi odierna

(ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ Logos XV (1932)).

«Ἴδού ἡ τραγικὴ σύγκρουσις· ἐκείνου τὸ ὅποτον εἴμεθα ἐν τῇ ἰδίᾳ συνειδήσει· καὶ ἐκείνου τὸ ὅποτον θέλομεν νὰ εἴμεθα ἐν τῇ κοινωνίᾳ πρὸς τοὺς ἄλλους· ἐνῷ τὸναντίον ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν τὴν θέλησιν νὰ εἴμεθα σύμφωνοι πρὸς τὸ μυστικὸν τῆς ζωῆς μας, τὸ ὅποτον καθεὶς κρύπτει εἰς τὴν καρδίαν του καὶ τὸ ὅποτον, ἀντὶ νὰ κρύπτωμεν, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀκούωμεν καὶ νὰ ἀκολουθῶμεν καὶ ἐν ἡμῖν καὶ ἔξω ἡμῶν» (σελ. 6). Ἡ εὐτυχὴς αὕτη διατύπωσις μᾶς σκέψεως αἰωνίας, ἀποτελεῖ τὸ βασικὸν θέμα τῆς μικρᾶς ταύτης μελέτης. Ἡ στροφή πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον, ὁ διαρκὴς ἐσωτερικὸς καθαρμὸς δίδουν ὕψος καὶ νόημα εἰς τὴν ζωὴν. Τοῦτο ὁμῶς ἐλλεῖπει ἀπὸ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν μας. «Σπανίζουσι οἱ ἄνθρωποι· οἱ γνωρίζοντες τὴν θείαν ἀρετὴν τῆς σιωπῆς· οἱ περισσότεροι ζοῦν ὀμιλοῦντες, ζοῦν διὰ νὰ ὀμιλοῦν, καὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ ζωῇ ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ λόγοι των οἱ δι' ἀνάξιον τέλος λεχθέντες, ἀποκτοῦν ἰδίαν ψυχὴν καὶ ἀποσπῶνται ἀπὸ τὴν ἰδίαν αὐτῶν σκέψιν» (σελ. 9). Ἀπωλέσαμεν τὴν ἀπλότητα τῆς παιδικῆς ἡλικίας. «Πάντοτε εἴμεθα παῖδες, ἀλλὰ στερούμεθα τῆς θείας ἀρετῆς τῶν παιδῶν, νὰ ζῶμεν μόνον καὶ πάντοτε εἰς τὰ ὄνειρα ἡμῶν». (σελ. 9) «Πρέπει νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπὸ τὴν ἐξωτερικότητα ἢ ὅποια μᾶς παρεποίησε καὶ πρέπει νὰ ἀποκαλύψωμεν ἐν ἡμῖν τὴν παιδικότητα» (σελ. 15). Πρὸς τοῦτο κατάλληλος ὁρόμος εἶναι ὁ πόνος, ὅστις καὶ τοὺς κοινούς θνητοὺς συχνάκις ἀνυψοῖ. Διὰ τοῦ πόνου θὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας, θὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸν λόγον. Ὁχι· τὸν λόγον τὸν ψυχρὸν δημιουργικὸν λογικῶν σχημάτων, τὸν ἀντίθετον πρὸς τὴν πίστιν, ἀλλὰ τὸν λόγον, ὅστις καθορίζων τὰ ὅρια τῆς λογικότητος, ὠθεῖ τὸ πνεῦμα εἰς ὑπέρβασιν τῶν ὀρίων αὐτῶν (σελ. 10).

Εἶναι κακὸν χαρακτηριστικὸν τῆς ἐποχῆς ἡ πολλαπλὴ ὑποτίμησις τοῦ λόγου (σελ. 19), ἰδίως ὅταν οὗτος ὑποβιδιάζεται εἰς ἀπλὴν φυσιολογικὴν λειτουργίαν. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐπιμένει ὁ συγγραφεὺς, ἀποκρούων εἰδικώτερον τὸν «πλασματισμὸν» τοῦ Vaihinger (σελ. 23—29).

Χωρίζει σαφῶς περαιτέρω τὴν ὑποκειμενικὴν καὶ τὴν ἀντικειμενικὴν ἀδυναμίαν τοῦ λόγου. Ὡς ἄνθρωποι, πῶς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ σκέψις εἶναι ἀνίκανος νὰ λύσῃ αὐτὰ τὰ προβλήματα «οὐχὶ καθ' ὅσον εἶναι ἀνθρωπίνη, ἀλλὰ καθ' ὅσον εἶναι σκέψις;» (σελ. 24). Ὁ λόγος ὡς ἰδέα εἶναι ἀπόλυτος καὶ ὡς τοιαύτη εἶναι αὐτοσκοπὸς οὐχὶ μέσον